

L'Europa minvant

OPINIÓ

LA UNITAT EUROPEA S'HA CONSTRUÏT COM UN PROCÉS EXPANSIU. PERÒ ARA HI HA PER PRIMERA VEGADA PAÏSOS QUE EN VOLEN SORTIR. I AL DAMUNT AMENACEN DE FER-NE FORA NACIONS QUE JA HI SÓN

Després de dues guerres terribles en trenta anys, els sectors europeus més lúcids van decidir posar en marxa un procés per a la unitat europea que evités noves guerres al continent. La decisió tenia dues potes, fundacionals. Una, fer servir l'economia com a ciment d'unió entre els europeus i el benestar (repartit de la manera més justa possible) com a cohesionador, però també com a esquer per a la incorporació de nous territoris. Una altra, construir una identitat europea triant, entre totes les tradicions polítiques i culturals forjades en el continent –algunes de les quals havien dut al naixement dels totalitarismes que van encendre o van xocar en les guerres anteriors–, la que més podia assegurar l'estabilitat, a més de ser per a molts la més noble i la més justa: la tradició de la modernitat il·lustrada, compatible amb les formes més obertes del cristianisme, que havia generat les democràcies avançades, preocupades a la vegada per la llibertat, el benestar i la justícia. El procés d'unificació europea naixia, des de l'Europa carolíngia, com un club de democràcies que feien seus aquests ideals de la Il·lustració i que utilitzaven l'economia per relacionar-se i per crear llaços profunds i, si fos possible, irreversibles, com arribarien a ser un dia la moneda comuna i les fronteres permeables.

Des del seu començament, aquest era un procés destinat a créixer. Certament, no tots els països de l'Europa de la postguerra participaven del model democràtic ni tots havien interioritzat prou, en el seu dia, els ideals de la Il·lustració. Hi havia a més un mur d'acer que dividia Europa en dues, l'Est i l'Oest, i el club inicial (però també els candidats a anar-lo ampliant) se situaven tant sols a una banda d'aquest mur, eren tots ells occidentals. Cap a l'est no es podia créixer, de moment, però es podia créixer cap al nord, relati-

VICENÇ VILLATORO
villatorolamolla@hotmail.com

vament de pressa, i cap al sud, més endavant, on encara persistien dictadures militars de dreta en Estats amb una limitada tradició democràtica i amb els principis de la Il·lustració poc assimilats pel conjunt de la població. Però els avantatges econòmics d'Eruopa havien d'ajudar aquests països a forçar una sortida de les dictadures –va ser un factor essencial–, a desitjar la integració i, un cop fossin dins del club, ja anirien interioritzant els ideals democràtics i il·lustrats, que de fet ja haurien jurat a la porta d'entrada. Així es va fer: hi van entrar Grècia, Portugal i Espanya. I el mètode semblava també útil quan va caure el Mur de Berlín i va ser possible imaginar una expansió cap a l'est: el somni europeu va ajudar a fer caure les dictadures comunistes, els nous Estats van acceptar formalment els principis democràtics i la identitat europea il·lustrada que s'havia fixat com a consubstancial al club. Europa va créixer sobre el mapa.

Però llavors comença el veritable problema. Aquesta ampliació del club, on s'acaba? On s'atura a l'Est, i al sud-Est?

Turquia i Rússia serien socis naturals d'un club que s'identifica amb els valors de la Il·lustració? No és gens clar. Però és que alguns dels que ja hi han entrat, al sud i a l'est, han rebut els avantatges econòmics de la unitat europea, però no és obvi que participin i vulguin participar en aquesta identitat il·lustrada que se'ls proposa i que els sembla aliena. El projecte ha crescut, però la frontera entre l'Est i l'Oest, que dècades enrere era un mur artificios, ha deixat marques sobre el territori. I hi ha una frontera entre el Sud i el Nord que es demostra molt poderosa. S'ha crescut, però hi ha un punt de ficció i d'autoengany en aquest creixement. I alguns dels primers socis no acaben de veure clar el seu paper en aquesta nova Europa ampliada. I altres nous socis no accepten els valors il·lustrats que havíem quedat que eren al fonament i flirtegen amb l'autoritarisme o amb sistemes de baixa qualitat democràtica. I els avantatges econòmics són menys visibles. I l'esquer del benestar ja no tiba. I el ciment d'una identitat compartida basada en els valors de la Il·lustració sona molt llunyana a alguns dels socis, sobretot al sud i a l'est. Llavors, un projecte que va néixer expansiu es troba amb la sorpresa imprevista d'haver de repensar-se com a minvant. Pot encongir, Europa? No estava previst. Però pot encongir per la via dels fets. O pot intentar mantenir el perímetre i renunciar als principis. O mantenir els principis i retallar el perímetre. Però alguna cosa ha de fer.

La màxima paradoxa: el pes decisiu dels Estats i la seva capacitat d'imposar els seus interessos particulars fan que s'amenaci d'expulsió nacions que en són, que en volen ser i que participen plenament de les característiques del club. Per aquesta via, sí que anem cap a l'Europa minvant.

Escriptor, guionista i crític d'art